

Особливості реалізації категорії часу в дискурсі обманника

Однією з передумов реалізації обману як дискурсивної гри виступає виокремлення його часопросторових меж. Конкретний простір задає умови, в яких здійснюється комунікативний акт і залишається незмінним до кінця дискурсивної взаємодії. При цьому просторовій організації обманником можливого світу властивий принцип одночасності, а сама вербальна і невербальна дискурсивна гра підпорядкована принципу темпоральної послідовності [2; 3].

Дискурс обманника, розгортаючись в часі, певним чином корелює із його основними властивостями. І вербальний, і невербальний компоненти дискурсивної гри продукуються і сприймаються в часовому континуумі. Проте між ними існує істотна різниця: вони неоднаково підпадають під вплив властивостей часу. Серед останніх, комунікативно релевантних темпоральних характеристик, Н.Д.Арутюнова вирізняє, зокрема, лінійність, неперервність і рівномірність [2; 7].

Лінійність як протиположна розгалуженості характеризує лише вербальний компонент дискурсу обманника і визначає його синтагматичний аспект. На рівні дискурсу вона зумовлює таку комунікативну організацію висловлення, за якої позиція кожної семіотичної одиниці набуває значущості та увідповіднюється нормі. Невербальному компоненту дискурсу обманника, навпаки, властива можливість одночасної реалізації кількох семіотичних одиниць. Вербальний потік інформації продукується завдяки спільній роботі всіх органів мовленнєвого апарату людини. Водночас продуцентом невербальної інформації можуть виступати всі частини тіла мовця. При цьому злагодженість і несуперечність їхньої роботи зовсім не обов'язкова. Скажімо, усмішка може доповнювати сказане, проте дисгармонувати з позою чи пластикою тіла.

Наступні темпоральні характеристики, а саме неперервність і рівномірність протікання часу, можуть стосуватися дискурсивної гри мовця як цілісної системи, виконуючи прагматичні функції і характеризуючи темп, паузацію, ритм не тільки вербального [2; 7], а й невербального компоненту. Наприклад, паузу, відсутність мовлення, не завжди можна кваліфікувати як мовчання, і, відповідно, мовчання не обов'язково імплікує відсутність мовленнєвої діяльності. Воно набуває сенсу в контексті комунікативної ситуації завдяки регламентованості соціальної поведінки: „Для того, щоб відсутність звуків стала значущою, потрібні особливі умови, а іноді навіть опора на супровідні мовчанню дії чи паралінгвістичні сигнали – вираз обличчя, жест, мімічний рух” [1; 418]. Мовчання, пауза, пришвидшення чи сповільнення темпу мовлення, зміна ритму набувають комунікативного значення у поєднання з іншими невербальними засобами, і на фоні вербального компоненту впливають на прагматику мовленнєвої взаємодії.

Отже, в темпоральному аспекті прагматично значущими є відношення двох компонентів дискурсу – вербального і невербального. При цьому вербальний компонент представлений бінарною опозицією „мовлення : комунікативно значуще мовчання” і актуалізується в комунікативному акті обману лінійно. Невербальному компоненту притаманна нелінійність, розгалуженість реалізації, оскільки він може актуалізуватися через кілька невербальних засобів одночасно, наприклад: “*‘Tell us about Diana Travers.’ Swayne stood for a couple of seconds very still, the bright eyes rapidly blinking. But the shock, if it were shock, was quickly mastered. Dalgliesh could see the muscles of his hands and shoulders relaxing. He said: ‘What about her? She’s dead’*” [3; 156].

Дискурсивній грі обманника властиві системність і цілісність, завдяки яким мовцю вдається досягнути прагматичної мети ввести комунікативного партнера в оману: „Цілісність пригнічує протяжність, умовно зводячи її до симультанності. Тим самим вона пригнічує фактор часу” [2; 8]. Проте, досліджуючи послідовність реалізації обманником його стратегії і тактик,

доцільно врахувати вплив темпоральних характеристик на розгортання дискурсу. Зокрема ми зупинимось на одномірній, лінійній актуалізації вербального компоненту і нелінійній, розгалуженій невербальній частині дискурсивної гри. Аналіз ілюстративного матеріалу дозволяє виявити типові варіанти поєднання цих компонентів дискурсу мовця у комунікативній ситуації обману, встановити характер відношення між ними (взаємне доповнення / заперечення) з урахуванням емоційного стану суб'єкта, а також з'ясувати вплив темпоральних чинників на успішність реалізації стратегічного і тактичних завдань обманника.

1. Арутюнова Н.Д. Феномен молчания // Язык о языке: Сб. статей / Под общ. рук. и ред. Н.Д.Арутюновой. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 416 – 436.

2. Логический анализ языка. Язык и время / Отв. ред. Н.Д.Арутюнова, Т.Е.Янко. – М.: Из-во „Индрик”, 1997. – 352 с.

3. James P.D. A Taste for Death. – L.: Penguin Books, 1989. – 512 p.